СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ
Факултет „Производствен и търговски бизнес“
Катедра „Аграрна икономика“

МЕЖДУНАРОДНА
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО И РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО

Свищов, 4 октомври 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 35 години от създаването на катедра „Аграрна икономика“ и е част от научните форуми, отбелязващи 83 годишнината на Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2019

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Почетен председател:
Доц. д-р Иван Марчевски – Ректор на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов
Председател:
Доц. д-р Марина Николова – Ръководител катедра „Аграрна икономика“
Членове:
Доц. д-р Маруся Линкова
Доц. д-р Виолета Блажева
Доц. д-р Наталия Неделчева
Гл. ас. д-р Радка Ненова
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
Ас. д-р Пламен Петров
Докторант Боряна Георгиева

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Проф. д-р ик. н. Сергей Горлов (Русия)
Членове:
Проф. д-р ик. н. Сергей Охрименко (Молдова)
Проф. д-р ик. н. Антонина Ряховская (Русия)
Проф. д-р Маджди Осман (Египет)
Проф. д-р Нидал Шабан (Ирак)
Проф. д-р Dragan Petrovic (Сърбия)
Проф. д-р Sonja Jovanovic (Сърбия)
Доц. д-р Йоана Панагорец (Румъния)
Доц. д-р Марина Николова (България)
Доц. д-р Маруся Линкова (България)
Доц. д-р Bahodirjon Nosirov (Узбекистан)
Доц. д-р Ziyoydin Israilov (Узбекистан)

Научен секретар:
Доц. д-р Маруся Линкова
Технически секретар – Мария Чонова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-1762-3

СЪДЪРЖАНИЕ

Доц. д-р Марина Николова, Доц. д-р Маруся Линкова
ТРИДЕСЕТ И ПЕТ ГОДИНИ КАТЕДРА
“АГРАРНА ИКОНОМИКА”.....7

Организация и управление на инвестициите и иновациите в агросектора

Профессор, доктор экономических наук Ряховская Антонина Николаевна
СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО РОССИИ: ВОЗМОЖНОСТИ
ДЛЯ ОПЕРЕЖАЮЩЕГО РАЗВИТИЯ.....25

Doctor of Science, Professor Sergei Mihajlovic Gorlov, Gorshenin Alexander Yuryevich, Assistant professor, Syromyatnikov Denis Aleksandrovich
МЕТОДОЛОГИЯ АНАЛИЗА ПРОБЛЕМ УПРАВЛЕНИЯ
РАЗВИТИЕМ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА 40

Dr. Abduaziz Abduvasikov, Dr. Bahodirjon Nosirov
THE EVOLUTION OF AGRICULTURAL MARKETS
OF UZBEKISTAN 48

Доц. д-р Гена Велковска
ЕКОЛОГИЧНАТА ОЦЕНКА И ОЦЕНКАТА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ
ВЪРХУ ОКОЛНАТА СРЕДА В КОНТЕКСТА
НА СТРОИТЕЛСТВОТО ВЪРХУ ЗЕМЕДЕЛСКИ ТЕРИТОРИИ.....56

Доц. д-р Искра Маринова Пантелеева
НАУЧНА И ИНОВАЦИОННА ПОЛИТИКА – НЯКОИ
СЪЩНОСТНИ АСПЕКТИ.....63

Доц. д-р Виолета Блажева
КРИЗИТЕ В АГРАРНИЯ СЕКТОР 70

Гл. ас. д-р Радка Ненова
ПРИЛОЖЕНИЕ НА ИНОВАЦИИ В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО
ОТ ЧЕТВЪРТО ПОКОЛЕНИЕ 76

Гл. ас. д-р Елица Лазарова
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПРИЛАГАНЕ ТЕОРИЯТА
НА ОГРАНИЧЕНИЯТА В АГРОБИЗНЕСА 82

Гл. ас. д-р Явор Станев
СЕЛСКОТО И ГОРСКОТО СТОПАНСТВО
В КРАЙДУНАВСКИЯ РЕГИОН 91

Гл. ас. д-р Милен Динков
ИНОВАЦИИ ЗА ПОСТИГАНЕ НА КОНКУРЕНТНО
И ПРИОБЩАВАЩО ЗЕМЕДЕЛИЕ 97

Доктор по икономика Михаил Билев
ПРОБЛЕМИ И ВЪЗМОЖНОСИ ЗА РАЗВИТИЕ НА
ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ В БЪЛГАРИЯ 105

Докторант Валери Велковски
ПАРЦЕЛАРНИТЕ ПЛАНОВЕ И ТЯХНАТА РОЛЯ
В АГРОУСТРОЙСТВЕНИТЕ МЕРОПРИЯТИЯ 114

Студент Веселин Иванов
СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ РАЗВИТИЕТО
НА ФАМИЛНОТО ЗЕМЕДЕЛСКО СТОПАНСТВО 123

Предприемачески инициативи и възможности за диверсификация в агробизнеса

Доц. д-р Теодора Филипова
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА НЕОБХОДИМИТЕ ТЪРГОВСКИ
КОМПЕТЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЖЕНСКО
ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ИТАЛИЯ И БЪЛГАРИЯ 133

Доц. д-р Христо Сирашки
ТВОРЧЕСТВОТО В ИНОВАЦИОННАТА ДЕЙНОСТ 139

Доц. д-р Галина Тодорова
СЕЛСКОСТОПАНСКАТА АВИАЦИЯ-АКТИВЕН ПОМОЩНИК ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО В РЕГИОН ПЛЕВЕН 145

Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ПАЗАРА НА РАПИЦА 152

Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева
ДОХОДИТЕ - НЕОБХОДИМОСТ НА СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЕ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКА УСТОЙЧИВОСТ 158

Гл. ас. д-р Любка Илиева
ИЗСЛЕДВАНЕ ЗНАЧЕНИЕТО НА ТУРИЗМА ЗА РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 163

Гл. ас. д-р Венцислав Перков
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА НЕОБХОДИМИТЕ ЛОГИСТИЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЖЕНСКО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ИТАЛИЯ И БЪЛГАРИЯ 170

Ас. д-р Любомира Тодорова
РЕЛАЦИЯ МЕЖДУ ЛОЗОВИТЕ НАСЪЖДЕНИЯ, ВИНОПРОИЗВОДСТВОТО И ВИНЕНИЯ ТУРИЗЪМ 176

Ас. д-р Павлин Павлов
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ФИНАНСИРАНЕ НА АЛТЕРНАТИВЕН ТУРИЗЪМ В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 182

Финансово-счетоводни аспекти и социално застрахователна защита в селското стопанство

Проф. д-р Андрей Захариев, д-р по ик. Ивайло Маринов
БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ ПО ПЪТЯ НА РАСТЕЖА И КОНВЕРГЕНЦИЯТА – СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ И ОЦЕНКА 191

Проф. д-р Атанас Атанасов
ЗЕМЕДЕЛСКИЯТ СЧЕТОВОДЕН ОТЧЕТ КАТО НЕОБХОДИМА БАЗА ОТ ДАННИ ЗА ЦЕЛИТЕ НА СИСТЕМАТА ЗА ЗЕМЕДЕЛСКА СЧЕТОВОДНА ИНФОРМАЦИЯ 200

Доц. д-р Иванка Димитрова, д-р Диана Янкова
СПЕЦИФИЧНИ ОСОБЕНОСТИ ПРИ КАЛКУЛИРАНЕТО И ОЦЕНКАТА НА ЗЕМЕДЕЛСКАТА ПРОДУКЦИЯ 208

Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
ПРОБЛЕМИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ НА КВОТИ ЗА ЕМИСИИ НА ПАРНИКОВИ ГАЗОВЕ.....216

Доц. д-р Диана Крумова
ВЪПРОСИ НА КОМПЮТЪРНОТО СЧЕТОВОДСТВО В СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ 222

Доц. д-р Венцислав Вечев
ОСОБЕНОСТИ ПРИ ОЦЕНЯВАНЕТО НА ПРЕДОСТАВЕНИТЕ ОБЕЗПЕЧЕНИЯ ОТ ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ПРОИЗВОДИТЕЛИ В БАНКИТЕ.....228

Ас. д-р Пламен Петров
РОЛЯТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР В СИСТЕМАТА НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА.....235

Докторант Станислав Шишманов
ПЛАТЕЖНО ПОСРЕДНИЧЕСТВО НА ТЪРГОВСКИТЕ БАНКИ ПРИ УРЕЖДАНЕ НА ВЗАИМООТНОШЕНИЯТА МЕЖДУ ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ПРОИЗВОДИТЕЛИ И ДЪРЖАВНИЯ И ОБЩИНСКИТЕ БЮДЖЕТИ.....241

Маркетинг, дистрибуция и търговия със селскостопански продукти

Доц. д-р Пенка Горанова
РЕКЛАМНА КАМПАНИЯ НА ФИРМА “ЖИТАРА” ООД.....251

Доц. д-р Марина Николова
СЪСТОЯНИЕ НА ПАЗАРА НА ЗЕМЕДЕЛСКИ ЗЕМИ
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ 261

Доц. д-р Симеонка Петрова
ВЛИЯНИЕ НА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯТА НА АГРАРНОТО
ПРОИЗВОДСТВО ВЪРХУ АСОРТИМЕНТНОТО
ПРЕДЛАГАНЕ 273

Доц. д-р Петранка Мидова
ПАЗАРЪТ НА СЛЪНЧОГЛЕДОВО ОЛИО – АНАЛИЗИ
И ПЕРСПЕКТИВИ.....281

Доц. д-р Маргарита Шопова
СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ
НА ИЗПОЛЗВАНАТА ЗЕМЕДЕЛСКА ПЛОЩ.....289

Доц. д-р Красимира Славева
СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ ВЪВ ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ
НА БЪЛГАРИЯ СЪС СЕЛСКОСТОПАНСКИ СТОКИ 296

Доц. д-р Любомир Любенов
СЕГМЕНТИРАНЕ ПАЗАРИТЕ НА ПЧЕЛЕН МЕД
В ОБЛАСТ РУСЕ.....304

Гл. ас. д-р Галя Георгиева
ВИДОВО МНОГООБРАЗИЕ НА БИОПРОДУКТИТЕ
В ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО 309

Доктор по икономика Георги Димитров
ПРИЛОЖЕНИЕ НА МЕТОДИТЕ ЗА БИЗНЕС ПРОГНОЗИРАНЕ
В АГРАРНИЯ СЕКТОР.....317

Докторант Александър Ангелов
УПРАВЛЕНИЕ НА ЗАПАСИТЕ ОТ ДОСТАВЧИЦИТЕ
ВЪВ ВЕРИГИТЕ НА ДОСТАВКА В СЕЛСКОТО
СТОПАНСТВО 330

Студент Надежда Беновска
ХАРАКТЕРИСТИКА НА ХИБРИДЕН СОРТ ЦАРЕВИЦА
КНЕЖА 509. НОВИТЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРОМЕНЯТ
ИКОНОМИКАТА 336

Информационни технологии в селското стопанство

Проф. д.ик.н Сергей Охрименко, доц. д-р Агоп Саркисян,
докторант Сергей Пянковский
ИНФОРМАЦИОННО ОСИГУРЯВАНЕ НА ПРОЦЕСИТЕ
ПО УПРАВЛЕНИЕ НА ИЗВЪНРЕДНИ СИТУАЦИИ 347

Доц. д-р Светослав Илийчовски
АНАЛИЗ НА ДИГИТАЛНИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ НА ЖЕНИТЕ
ПРЕДПРИЕМАЧИ В БЪЛГАРИЯ И АНГЛИЯ 354

Антоний Богданов
ИТ АВТОМАТИЗАЦИЯ В ЗЕМЕДЕЛИЕТО.....360

Екологизация и устойчиво развитие на селското стопанство

Prof. DSc. Shaban Nidal, Dr. Erika Andenna Dr. Kadhum Eman,
Dr. Luay Tailah
AGRONOMISTS JOB DON'T REDUCE NATURAL RESOURCES
TO MEET TODAY'S NEEDS WITHOUT COMPROMISING
THE NEEDS OF FUTURE GENERATION.....369

Доц. д-р Минка Анастасова – Чопева
РАВНИЩЕ НА СОЦИАЛНАТА УСТОЙЧИВОСТ
В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО 378

Доц. д-р Тихомир Личев
ДЕМОГРАФСКИЯТ ВЗРИВ“ И ГЛОБАЛНИТЕ КЛИМАТИЧНИ
ПРОМЕНИ.....386

Албена Симеонова, Пепо Петров
БИОЛОГИЧНОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ В БЪЛГАРИЯ - СЪЩНОСТ
И ПРОБЛЕМИ. САНКЦИИ, ДОБРИ ПРАКТИКИ
И ИНОВАЦИИ.....392

Гл. ас. д-р Емил Николов
ИНТЕГРИРАНЕ НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА
ОТГОВОРНОСТ В ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ.....403

Гл. ас. д-р Иван Маринов
УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО
В БЪЛГАРИЯ ЧРЕЗ ИМПЛЕМЕНТИРАНЕ
НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ 410

Гл. ас. д-р Десислава Алексиева
ИНТЕРЕСИ В УПРВЛЕНИЕТО.....417

Гл. ас. д-р Елена Йорданова
ЕКОЛОГИЧНА ОТГОВОРНОСТ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ 423

Докторант Валерия Николаева
ИНТЕЛИГЕНТНО ПО ОТНОШЕНИЕ НА КЛИМАТА
ПРОИЗВОДСТВО НА КАРТОФИ.....428

Магистър Галина Мирчева
БАЛАНС МЕЖДУ ПРИРОДО-ЕФЕКТИВНО И МОДЕРНО-
ТРАДИЦИОННО СТОПАНСТВО
(по примера на смесено животновъдно-растениевъдно стопанство
в с. Петърница, общ. Долни Дъбник, обл. Плевен) 437

Студент Анета Врайкова
БИОРАЗНООБРАЗИЕТО И ПРЕХОДА КЪМ ПО-ЕКОЛОГИЧНА
ИКОНОМИКА 444

Студенти Радой Йосифов и Анета Врайкова
АНАЛИЗ НА ПРЕДЛАГАНИТЕ БИОПРОДУКТИ
В ХРАНИТЕЛНА ВЕРИГА БИЛЛА БЪЛГАРИЯ 450

Правни, исторически и социално-културни бариери на общата селскостопанска политика в Европейския съюз

PhD. Associate Professor Panagoreț Ioana, PhD. Associate Professor Panagoreț Dragoș, PhD. Lecturer Panagoreț Andreea
FOOD SAFETY POLICIES AND STRATEGIES IN ROMANIA 461

К.э.н., старший преподаватель Елена Сергеевна Шараг
ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ НА РАЗВИТИЯ
АГРОСЕКТОРА УКРАИНЫ 472

Доц. д-р Маруся Линкова
ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ИМПЕРАТИВИ И ФЛУКТУАЦИИ
В РАЗВИТИЕТО НА АГРОБИЗНЕСА 478

Доц. д-р Ирена Емилова
ЗА СОЦИАЛНАТА РОЛЯ НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ..486

Доц. д-р Николай Марков, доц. д-р Светослава Стойчева
НЕРАГЛАМЕНТИРАНИЯ ТРУД – СОЦИАЛЕН ДЪМПИНГ
В ЖИВОТНОВЪДСТВОТО.....491

Гл. ас. д-р Надежда Цветкова
ПРЕЗДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЕЙНОСТТА
НА ЗЕМЕДЕЛСКИЯ ПРОИЗВОДИТЕЛ-ПЧЕЛАР 502

Мирослав Маринов
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ
КООПЕРАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ЗАСИЛЕНА
КОНКУРЕНЦИЯ.....507

Доктор Георги Ангелов
ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО И ВЪЗДЕЙСТВИЕТО
НА ПОДХОДА ЛИДЕР ВЪРХУ МЕСТНОТО РАЗВИТИЕ
ЗА ПЪРВИЯ ПРОГРАМЕН ПЕРИОД НА ПРСР (2007-2013).....513

Докторант Боряна Георгиева
ОСНОВНИ АСПЕКТИ И ПРОБЛЕМИ ПРИ ДЕФИНИРАНЕ
НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ.....522

Докторант Росен Коцев
НЯКОИ ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПРОБЛЕМИ НА СЕЛСКИТЕ
РАЙОНИ В КОНТЕКСТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ 529

Докторант Елена Ташкова
ДЕЙНОСТИ В РЕГИОНА НА ОБЛАСТ БЛАГОЕВГРАД/
ОБЛАСТНА ДИРЕКЦИЯ НА ДФ „ЗЕМЕДЕЛИЕ“ –
БЛАГОЕВГРАД 540

Докторант Цветан Марков
АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО НА ОБЕКТИТЕ НА
ИНДУСТРИАЛНА СОБСТВЕНОСТ В БЪЛГАРИЯ 548

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

**СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО
И РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО**

Свищов, 4 октомври 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 35 години от създаването на катедра „Аграрна икономика“ и е част от научните форуми, отбелязващи 83 годишнината на Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов

ISBN 978-954-23-1762-3

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ПАЗАРА НА РАПИЦА

Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов
Катедра „Аграрна икономика”

Резюме**:** *Рапицата като маслодайна култура в нашата страна заема своето неизменно място в селското стопанство. Нейното икономическо значение, като предпочитана култура от много фермери, непрекъснато се увеличава в резултат на богатата гама от продукти, които се получават, а именно: производство на фуражи, биогорива, олио, медицински и козметични изделия.*

България е страна, силно зависима от вноса на енергийни ресурси и същевременно притежава добър потенциал и достатъчно площи за отглеждането на енергийни култури, суровини за производството на биогорива.

Ключови думи*: рапица, енергийни култури, потребление, внос и износ, изкупна цена*

1. Въведение

През последните години рапицата като енергийна култура е една от най-перспективните и атрактивни полски култури. Тя е маслодайно растение, което се използва не само за фураж, но и за производство на рапично олио, биодизел, като съставка в различни масла, медицински и козметични продукти и др. Интересът към рапицата се дължи най-вече на това, че тя е най-добрата сеидбооборотна култура, която се изкупува веднага и то на добра цена (Митова, 2013, стр. 4).

Целта *на тази разработка е да се проследи състоянието и тенденциите в предлагането и потреблението на рапица за периода 2016-2019 г., характеризиране на вноса и износа на рапица, както и представяне на изкупните цени на рапицата за периода 2012-2019 г.*

1. Предлагане и потребление на рапица през 2016/2019 пазарна година

Според изнесени данни на Министерството на земеделието храните и горите (МЗХГ), производството на маслодайна рапица през 2018 година е в размер на 456 хил. тона. Количеството е с 0,6% по-

малко, сравнено с оперативните данни за предходната година, като ефектът от увеличение на реколтираните площи с близо 14% е неутрализиран от намаление на средния добив с 13% (до 249 кг/дка), в резултат на неблагоприятните климатични условия в страната (Ситуационно-перспективен анализ на пшеница, ечемик и рапица, 2019).

Пазарната 2018/2019 г. стартира с преходни наличности от рапица в размер на 14 хил. тона, с около хиляда тона повече спрямо година по-рано (Табл. 1).

Таблица 1. Предлагане и потребление на рапица за пазарните 2016/2017 – 2018/2019 години, хил. тона

	2016/2017	**2017/2018 оценка**	**2018/2019 прогноза**
Предлагане	**628**	**528**	**500**
1. Начална наличност	79	13	14
2. Производство	509	479	456
- реколтирани площи - хил. дка	1715	1607	1835
- среден добив - кг/дка	297	298	249
3. Внос	40	36	30
Потребление	**615**	**514**	**496**
1. За семена	1	1	1
2. За производство на масло и биогориво	125	85	85
3. Износ	489	428	410
Крайни наличности	**13**	**14**	**4**

Източник: производство – отдел „Агростатистика", МЗХГ за 2016/17 и 2017/18, оперативни данни за 2018/19 година; рапица за производство на масло и биогориво – оценка на МЗХГ, въз основа на данни на НСИ; внос и износ – НСИ (предварителни данни за 2017/18 година), прогноза на дирекция „Анализ и стратегическо планиране" на МЗХГ за 2018/19 година;

Бележка: Балансът няма официален характер

На база данните за производството от реколта 2018, общото предлагане на рапица през настоящия пазарен сезон се предвижда да възлезе на 500 хил. тона – с около 5% по-малко в сравнение с предходната година. Не се предвижда реализирането на големи доставки през настоящия сезон, подари сравнително ниското потребление на рапица в страната. Общият внос през пазарната 2018/19 година се очаква да остане под миналогодишния, възлизайки на около 30 хил. тона.

Общото потребление на рапица през 2018/19 година се прогнозира на ниво от 496 хил. тона – с 3,6% по-малко спрямо предходната година, поради по-малко свободни количества за износ. Вътрешното потребление на рапица се очаква да остане без съществена промяна спрямо предходния сезон – общо около 86 хил. тона, от които 85 хил. тона за нуждите на индустрията и хиляда тона - за семена за реколта `2019.

Намаленото производство в световен мащаб, и в частност в ЕС, дава основание през пазарната 2018/19 година ни дават основание да смятаме, че се очаква покачване на търсенето на рапица на международните пазари. В съчетание с конкурентните цени на българската рапица се създават предпоставки до края на сезона на външните пазари да бъдат реализирани почти всички свободни количества, като общият износ за годината може да достигне около 410 хил. тона.

Маслодайната рапица може да се нарече растение на бъдещето, защото все повече земеделски производители започват да я предпочитат. Защото енергийните култури могат да се отглеждат в по-трудни за обработване земи, в наводнени райони, както и в периодите между две реколти. Почвата се запазва от разрушаване, тъй като по-рядко се налага да се използва селскостопанска техника на полето (Николова, 2013, стр. 64).

Много добра възможност за намаляване на екологичните вреди и за подобряване състоянието на околната среда, които обикновено нанасят традиционните горива е производството на биогорива - биодизел, биоетанол и биогаз. Биогоривата се произвеждат от естествено възобновяеми растителни източници и отпадъците от тях, които емитират далеч по-малко парникови газове от горивата на петролна основа. В САЩ и Южна Америка главното биогориво, все още е биоетанолът, който се произвежда предимно от култури като царевица и захарна тръстика, докато в Европа биодизел се добива основно от маслодайни култури, най-вече рапица, слънчоглед и соя. Нашата страна има изключително благоприятните условия, за отглеждането на точно такива култури (https://farmland.bg/intl/bg_bg/help/energiq_v_rapicata_novi_vyzmovnosti_za_biozemedeli.html).

2. Износ и внос на рапица

2.1. Износ

По предварителни данни на НСИ, през първите четири месеца на текущата 2018/2019 година извън страната са реализирани 324,6 хил.

тона рапица, с 13,6% по-малко спрямо аналогичния период на предходния сезон. Количествата са насочени почти изцяло за ЕС, като основни партньори остават Белгия - 171,7 хил. тона и Нидерландия - 140,9 хил. тона. Средната експортна цена за периода е 435 щ. д./тон, незначително по-ниска на годишна база (с 1%).

През последните пет години износът на рапица от България се състои основно в изпращания за ЕС, в т.ч. основно за Белгия, Франция и Нидерландия. От страните извън Съюза по-съществен експорт през периода е реализиран за Турция.

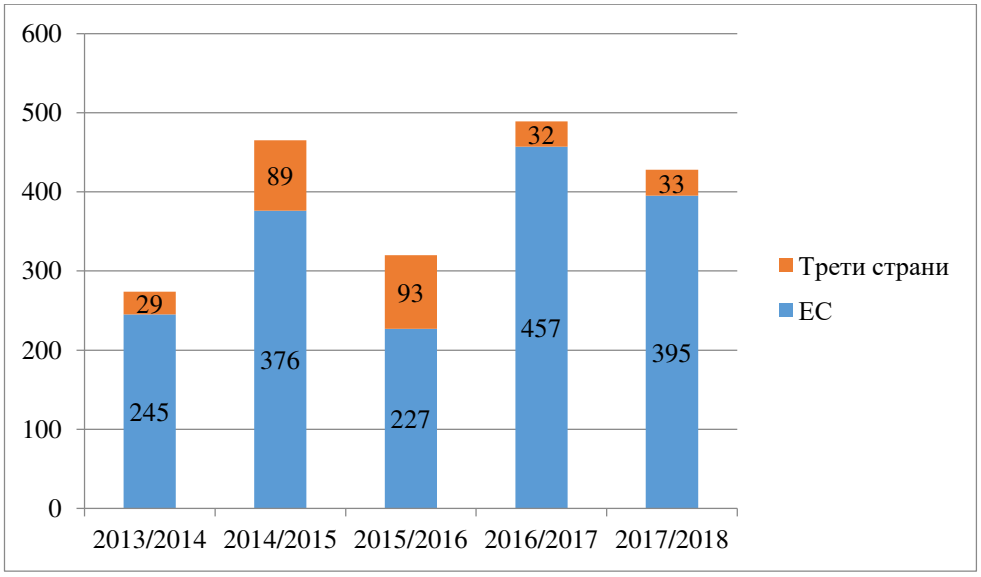

Фиг. 1. Износ на рапица от България за ЕС и трети страни, хил. тона

Износът на рапица за изминалата 2017/2018 година е в размер на 428,4 хил. тона, с 12,3% по-малко на годишна база, вследствие на по-ниското производство от реколта `2017. Основни пазари за българската рапица през годината са държави-членки на ЕС – общо 395,2 хил. тона (92% от целия износ), от които 185,3 хил. тона за Белгия и 124,8 хил. тона за Нидерландия. Износът за трети страни възлиза на 33,2 хил. тона (с 5,2% повече спрямо предходната година), в т. ч. 21 хил. тона за Южна Африка.

В стойностно изражение се наблюдава малко по-слабо намаление на експорта на рапица спрямо предходната година - с 8,6%, до 188,7 млн. щ. д., поради нарастване на средната износна цена с 4,3%, до 440 щ. д./тон.

2.2. Внос

Вносът на рапица в България е сравнително малък, като през последните три години варира от 15 до 40 хил. тона. Предварителните данни за периода юли – октомври 2018 г. сочат спад на вноса на рапица със 71,6% спрямо същия период на 2017 г., до 9,5 хил. тона. Най-големи количества са внесени от Молдова (6,6 хил. тона) и Румъния (2,4 хил. тона).

През изминалата 2017/2018 година вносът на рапица е в размер на 36,1 хил. тона – с 9,2% по-малко спрямо предходния сезон.

Над две трети от количествата са внесени от страни извън ЕС - общо 23,7 хил. тона, в т. ч. главно от Украйна и Молдова (по 10,4 хил. тона). Вносът от трети страни бележи годишен ръст от 69%, докато доставките от ЕС се свиват наполовина, до 12,4 хил. тона. Основен доставчик от ЕС остава Румъния с 11,9 хил. тона.

3. Цени на рапица

По данни на Системата за агропазарна информация (САПИ), през първите два месеца на настоящата 2018/2019 година се наблюдават малко по-ниски изкупни цени на рапицата на годишна база. Следва постепенно повишение до средно 686 лв./тон за октомври 2018 г. - вече с 1,2% над нивото отпреди една година, обяснимо с излезлите данни за леко понижение на предлагането в страната и в световен мащаб. През последните три месеца не е отчетено изкупуване на рапица, което говори, че е възможно през тази година реализацията на продукцията да приключи по-рано от обикновено.

Изкупните цени на рапица през текущия сезон са близки до нивата от последните три пазарни години и съществено по-ниски от тези през 2012/2013 година.

Таблица 2. Средногодишни изкупни цени на рапица през 2012/2013 – 2018/2019 пазарни години, лв./тон (без ДДС)

	2012/13	**2013/14**	**2014/15**	**2015/16**	**2016/17**	**2017/18**	**2018/19***
Рапица	867	653	587	687	667	675	664

Източник: данни на САПИ, обработени от МЗХГ

** Средна изкупна цена за периода юли - декември 2018 г.*

Средната изкупна цена на рапицата за 2017/2018 година е 675 лв./тон, което представлява леко увеличение спрямо предходната година, с 1,3%. Най-ниската средномесечна изкупна цена за сезона от 628 лв./тон за м. юни 2018 г. вероятно се отнася за количества от нова

реколта (след като от февруари до май 2018 г. не е отчетено изкупуване на маслодайната култура).

Заключение

В ***заключение*** може да се посочи, че направения анализ на състоянието и тенденциите при производството на маслодайна рапица показва, че тази култура е и ще продължи да заема важно място в производствената структура на земеделските стопанства. Причините за предпочитаната култура се крият в това, че рапичното семе поддържа висока цена на международните пазари, но и потенциалните възможности за износ в рамките на ЕС и за трети страни са големи. Търсенето на тази значима енергийна суровина е свързано с разширяващото се производство на биогорива не само в Европа, но и в световен мащаб. Засиленият интерес към биогоривата дават своето отражение в избора на отглежданите земеделски култури у нас, както и в нарастване на площите им.

ЛИТЕРАТУРА

Митова, Д. (2013). Тенденции и проблеми в развитието на маслодайните култури - преди и след присъединяването на България към ЕС. *Икономика и управление на селското стопанство, 58*.

Николова, М. (2013). *Екологично устойчиво развитие на агрофирмата. Библиотека „Образование и наука“ бр. 56.*

Ситуационно-перспективен анализ на пшеница, ечемик и рапица. (2019).

https://farmland.bg/intl/bg_bg/help/energiq_v_rapicata_novi_vyzmovnosti_za_biozemedeli.html. (н.д.).